

CONSIDERAȚII PRIVIND OBIECTELE DIN PIATRĂ, OS ȘI CORN DE CERB DIN AȘEZAREA CUCUTENIANĂ DE LA SCÂNTEIA (1985-1990)

DE

CORNELIA-MAGDA MANTU, MARIA ȘTIRBU și NICOLAE BUZGAR

În definirea caracteristicilor comunității cucuteniene de la Scânteia (jud. Iași), uneltele din piatră, os și corn de cerb joacă un rol important. Studiul de față cuprinde prezentarea caracteristicilor tipologice ale pieselor, precizarea materiei prime folosite la realizarea lor și a locului ei de proveniență, ca și analiza materialului paleofaunistic.

Uneltele din piatră cioplită sunt cele mai numeroase și conțin totodată și cea mai mare diversitate tipologică (Tabel 1). Astfel, am putut distinge mai multe categorii de gratoare: pe lamă lungă (fig. 1/23, cu o latură retușată continuu și cu cealaltă retușată doar pe anumite porțiuni); pe lamă mijlocie și scurtă (fără retușe = fig. 1/1, 4, 11; cu retușe continui sau întrerupte pe una din laturi = fig. 1/5-6, 13, 19, 25 și cu urme de luciu, fig. 1/8; cu retușe continui pe ambele laturi = fig. 1/9-10, 16-18, 20, 22, 24; fig. 2/16; cu retușe continui, mărunte pe latura dreaptă și pe partea stângă, dorsală = fig. 1/14; cu retușe continui pe ambele laturi și cu urme de luciu, ce au fost probabil implementate în cozi de corn sau lemn = fig. 1/7, 15; cu o latură retușată continuu și cu cealaltă cu câte o „encoche” sau mai multe, retușate, fig. 1/12, 17, 27); înalt pe lamă (fig. 1/26, cu anumite porțiuni retușate fig. 1/29); pe așchie (cu retușe continui pe ambele laturi, fig. 1/28, sau doar pe o latură, fig. 2/12); „cn evantail” (fig. 2/13-15); circular (fig. 2/10-11); dublu (fig. 1/21); gratoar-străpungător (fig. 1/30).

Străpungătoarele, realizate tot pe lame (fig. 3/3-4, 6, 8), prezintă uneori și urme de luciu (fig. 3/1 – partea dreaptă).

Vârfulurile de săgeată sunt toate piese întregi (fig. 2/1-8) și denotă grijă în realizare și mai ales în retușare. Forma lor este triunghiulară, uneori cu colțurile rotunjite.

În ceea ce privește răzuitoarele, acestea sunt realizate mai ales pe așchii (fig. 2/9, 21) și chiar pe așchie cu cortex (fig. 2/18). Între piesele de la Scânteia menționăm prezența unui singur burin diedru de unghi (fig. 2/20), realizat tot pe o așchie cu cortex.

Lamele sunt dominante. Alături de cele simple (fig. 3/22, 33-34), unele prezintă retușe fine sau mai accentuate, continue doar pe o latură, în timp ce cealaltă latură lungă, paralelă, prezintă doar anumite porțiuni retușate (fig. 3/15-16) sau doar „encoches” retușate (fig. 3/14). Cele mai multe lame însă au retușe continui pe ambele laturi lungi (fig. 3/17-21); uneori doar pe una din laturi retușele sunt mai fine (fig. 3/9, 12-13), iar în alte cazuri chiar pe amândouă (fig. 3/23). Unele dintre lamele cu retușe continui, ce sunt foarte elaborate, ar putea fi chiar interpretate ca adevărate cuțite (fig. 3/2, 5, 7, 10-11). O parte din piesele descoperite, cu retușe continui doar pe o latură sau pe ambele, prezintă luciu și au fost interpretate multă vreme ca piese componente pentru seceri (fig. 3/24-32). În stadiul actual al cercetărilor, fără analize traseologice, este greu de explicat funcționalitatea lor. Între lamele „à crête” semnalăm prezența uneia cu retușe continui pe o latură (fig. 2/19).

Nucleele sunt în general în număr redus și de mici dimensiuni, iar unele din ele au fost folosite și ca percutoare (fig. 2/22-23).

Studiind procentual tipurile de unelte identificate ajungem la concluzia că populația cucuteniană de la Scânteia avea predilecție mai ales pentru folosirea gratoarelor (22,49%) și a lamelor (retușate 32,52%; neretușate

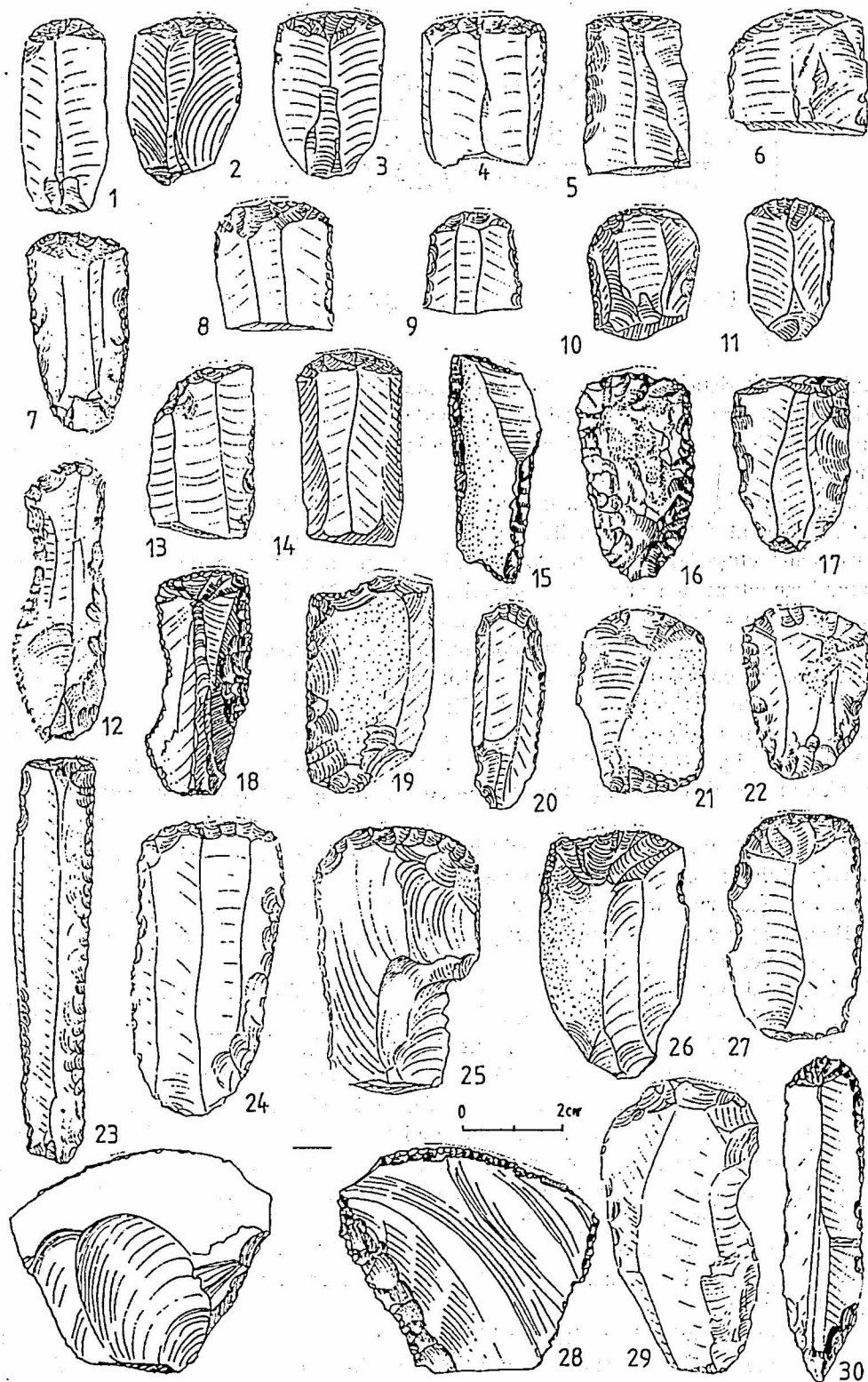

Fig. 1. Scânteia. Gratoar pe lamă : L_1 (1-2, 4, 7-8, 11, 14-15, 24, 29); L_2 (6, 27); L_3 (22); L_4 (17); L_5 (3, 25); L_6 (19, 26); strat (12-13); *passim* (5, 9-10, 16, 18, 20); gratoar pe lamă lungă : L_1 (23); gratoar pe așchie : *passim* (28); gratoar dublu : *passim* (21); gratoar-străpungător : L_1 (30).

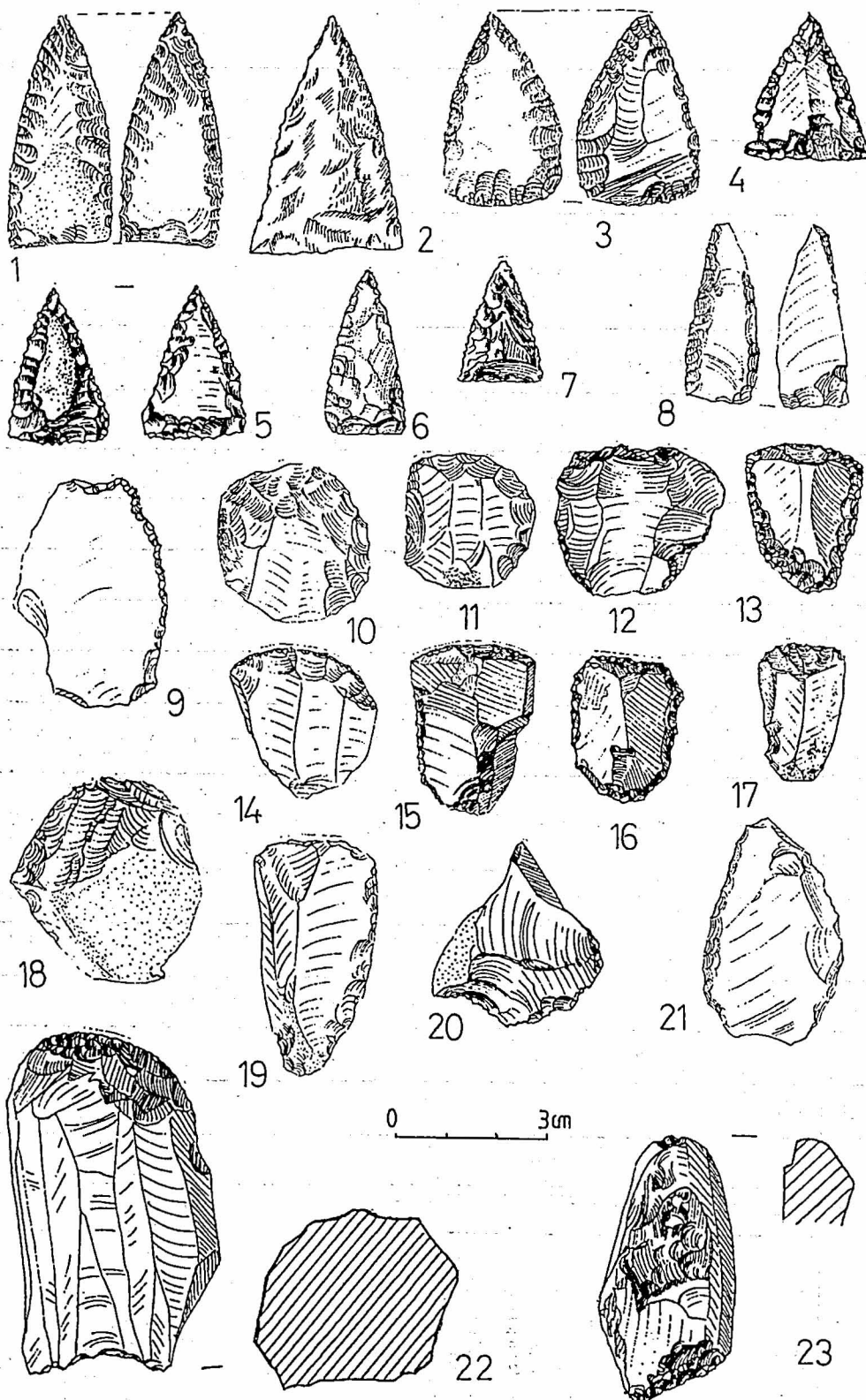

Fig. 2. Scântea. Vârf de săgeată : L_1 (2, 5); L_6 (4, 8); strat (1, 3); cpl. 9 (7); *passim* (6); răzuitor : L_2 (21); L_6 (9, 18); gratoar circular : L_1 (10); *passim* (11); gratoar „en evantail” : L_1 (13, 14); *passim* (15); gratoar pe așchie : *passim* (12); gratoar pe lamă : L_5 (17); *passim* (12, 16, 19); burin : *passim* (20); nuclee-percutoare : *passim* (22-23).

Tabel 1
UNELTE DIN PIATRĂ CIOPLITĂ

Nr. crt.	Tipul de uncală	Locul de descoperire										Nr. pieselor	Materia primă	Piese cu lucru	Piese întregi	Piese calcinate			
		L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	Cpl	STRAT	PASS	Gr. 1						Gr. 11	Gr. 17	Gr. 19
1	Gratoar pe lamă lungă	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
2	Gratoar pe lamă mijlocie	10	2	-	4	1	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	17	-	-
3	Gratoar pe lamă scurtă	4	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-
4	Gratoar înalt pe lamă	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
5	Gratoar pe așchie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
6	Gratoar „en evantai”	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
7	Gratoar circular	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
8	Gratoar diblu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
9	Gratoar – străpunzător	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
10	Străpunzător	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-
11	Vârf de săgeată	2	-	-	1	2	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-
12	Răzuitor pe așchie	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-	-
13	Burin directă de unghi pe așchie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
14	Lame lungi cu ambele laturi rețușate continuu	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	2
15	Lame lungi rețușate pe anumite porțiuni	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
16	Lame lungi rețușate pe o latură	1	-	2	1	2	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	1	-	-
17	Lame mijlocii, cu rețușe continue pe ambele laturi	5	2	2	1	3	1	-	-	3	1	-	-	-	-	-	10	-	-
18	Lame mijlocii rețușate pe o latură	2	-	-	-	1	3	-	-	7	-	-	-	-	-	-	5	-	1
19	Lame mijlocii cu o „encoche” rețușată și cu rețușe continue pe latura opusă	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
20	Lame „A crețe” cu rețușe pe ambele laturi lungi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-
21	Lame „A crețe”, cu rețușe continue pe o latură	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
22	Lame mijlocii cu rețușe fine de folosire pe ambele laturi	-	-	-	-	4	-	-	-	5	2	-	-	-	-	-	16	-	-
23	Lame mijlocii cu rețușe de folosire pe o latură	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1
24	Lame mici și mijlocii nerețușate	9	-	-	-	8	-	-	-	12	9	3	-	-	-	-	42	-	5
25	Lame „A crețe”	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-
26	Așchii cu rețușe	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	1	-	-	16	-	-
27	Așchii	15	3	1	-	1	-	-	-	3	2	1	-	-	-	-	44	-	1
28	Nuclee	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	3	-	-
29	Nucleu-perutor	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-
30	Perutor	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
											Total = 289					23	73	11	

Tabel 2
UNELTE DIN PIATRĂ ȘLEFUITĂ

Nr. crt.	Tip de uncalță	Loc de descoperire										Strat	PASS	Materie primă	Nr. total piese	Piese întregi			
		L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	Gr. 1	Gr. 4	Gr. 8	Gr. 11	Gr. 21						Gr. 33	Gr. 40	Gr. 42
1	Topor calapod	11	1	3	4	3	-	1	1	2	-	1	-	1	9	10	Gresie cuarțoasă (1); calcar (1); marnă grezoasă (1); marnă brună bituminooasă (restul)	47	26
2	Topor plat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	Marnă brună bituminooasă (2)	2	-
3	Topor perforat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	Gresie (1); material neidentificat (1)	2	-
4	Herminetă	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	Marnă brună bituminooasă	3	3
5	Topor în curs de prelucrare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Material neidentificat	1	-
6	Percutor	4	-	1	2	-	-	-	1	1	1	-	-	-	8	1	Marnă bituminooasă (1); lamprofir (1); sferosident (3); gresie glauconitică (2); gresie (4); cuarț (2); jasp (1); opalit (1); cuarțit (1); cinerit (1); silicolit (1)	18	8
7	Percutor-zdrobitor	3	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Gresie calcaroasă (1); gresie glauconitică (1); sferosident (1); gresie (1); cinerit (2); cuarțit (1); gresie cuarțoasă (1); sferosident (1)	9	6
8	Zdrobitor	3	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	Gresie (4); gresie litică (1); gresie calcaroasă (1); cinerit (1); sferosident (1)	8	4
9	Pietre cu urme de prelucrare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	Gresie cuarțoasă (1); gresie micacee (1)	2	-
															Total piese =	92	47		

14,53%), ultimele fiind probabil folosite într-o gamă variată de munci. Alte categorii întâlnite sunt în număr foarte redus, ca de pildă burinele (0,34%), răzuitoarele (1,73%), străpungătoarele (3,11%), uneltele cu funcție dublă (0,69%), sau chiar vârfulurile de săgeată (2,76%), ca să nu mai vorbim de nuclee (folosite și ca percutoare 1,03%). Aceste date indică faptul că doar 16,26% din piese aparțin categoriei deșeuri, în timp ce restul de 84,77% se pot încadra celor finite. De aici am putea trage concluzia că, probabil, cea mai mare parte a artefactelor din silex nu erau prelucrate pe loc sau poate că atelierele de prelucrare se află situate în altă zonă a așezării decât în cea cercetată până acum.

O altă constatare este legată de materia primă folosită. Între piesele analizate una singură este din șist negru de Audia, iar restul din silex.

Uneltele din piatră șlefuită (Tabel 2) conțin un număr redus de tipuri. Astfel, am putut departaja topoarele de tip calapod (fig. 4/1-8; fig. 5/1-4, 6-7; fig. 6/6, 8), care sunt și cele mai numeroase, de herminete (fig. 4/2-5; fig. 5/5), de cele plate (fig. 4/9; fig. 6/4), sau perforate (fig. 6/2-4), ultimele într-un număr sensibil mai mic.

Topoarele de tip calapod, potrivite ca mărime, au uneori gura știrbită, defect ce poate fi legat de o utilizare îndelungată, dar și de rezistența scăzută a materialului din care sunt făcute. Două dintre herminetele descoperite sunt dreptunghiulare, iar alte două au ca și topoarele de tip calapod formă trapezoidală. Topoarele perforate, din păcate în număr atât de mic, par să aparțină amândouă aceluiași tip. Atragem atenția și asupra unei piese fragmentare în curs de perforare (fig. 6/1). Alături de acestea menționăm și descoperirea mai multor percutoare (fig. 6/7) sau chiar percutoare-zdrobitoare (fig. 6/5), deși nu lipsesc nici zdrobitoarele/frecătoarele propriu-zise. Fără îndoială acestea trebuie puse în legătură cu resturile de râșniță descoperite la Scânteia. Fragmente de râșnițe au apărut în aproape toate locuințele, dar singura râșniță întreagă provine din strat.

Alături de piesele menționate amintim și descoperirea într-o groapă (Gr. 8) a unui galet de formă triunghiulară, ușor neregulată (lung. = 5 cm; lățime bază = 2,2 cm; lățime vârf = 1 cm), cu o latură foarte netedă, ușor concavă (iar cealaltă neregulată, spartă, dar care poate fi foarte ușor ținută în mână), ce considerăm că a fost folosită pentru netezirea ceramicii, lucru sesizat și în epoci mai târzii¹.

Din analiza prezentată reiese că în cadrul uneltelor din piatră șlefuită, toporul de tip calapod este cel mai uzitat (51,08%), față de alte tipuri – ca cel plat (2,17%), perforat (3,26%) sau herminetele (3,26%), ce sunt reprezentate foarte slab până acum.

Uneltele din piatră șlefuită prezintă un interes aparte și prin faptul că aduc în discuție materii prime foarte diverse. Astfel, trebuie să remarcăm faptul că cele mai multe piese au fost realizate din marnă brună, bituminoasă (54,34%) sau grezoasă (1,08%). Altă rocă folosită în proporție mai mare este gresia (10,86%), sau diferite feluri de gresie – glauconitică (3,26%), cuarțoasă (2,17%), litică (1,08%) sau micacee (1,08%). În proporții mult mai reduse se întâlnește sferosideritul (4,34%), cineritul (4,34%), cuarțul (2,17%) sau calcarul, lamprofirul, jaspul, opalitul și silicolitul (câte 1,08% fiecare).

După proveniența materialul litic din care au fost confecționate unelte din piatră cioplită sau șlefuită de la Scânteia poate fi împărțit în patru grupe. Prima grupă este reprezentată de gresii, cu o mare varietate, ce se găsesc chiar în arealul localității. O a doua grupă de roci, în care includem cuarțul, cuarțitul, lamprofirul, calcarul, jaspul și silicolitul, pare să provină din aluviunile văii Siretului. A treia grupă de roci este constituită din marne bituminoase (uneori calcaroase, grezoase sau cu intercalații de melilite), gresii glauconitice, sferosiderit și șisturi negre de Audia, și provine din zona flišului extern carpatic, dintr-o zonă situată la zeci de kilometri spre vest². Ultima grupă o reprezintă silexul, ce provine din depozitele carbonatice cenomaniene din zona Liveni – Rădăuți – Prut³.

În cazul primelor două grupe de roci menționate putem admite faptul că artefactele au fost realizate în cadrul comunității cucuteniene de la Scânteia, dar ultimele două ridică unele probleme. Astfel, există ipoteza că materialul litic a fost prelucrat în arealul de aflorare, sau a existat un schimb între comunități situate la distanțe mari. Pe baza acestui schimb se puteau procura de la distanță chiar mare atât materii prime, cât și piese finite. Suntem tentați să considerăm că majoritatea artefactelor din piatră proveneau din acest schimb, dacă avem în vedere și numărul mic de deșeuri, comparativ cu piesele finite din așezare, fapt ce presupune prelucrarea uneltelor

¹ M. Babeș, *Unelte geto-dacice pentru modelarea ceramicii*, în *SCIVA*, 31, 1980, 1, p. 29, fig. 3.

² V. Muthac, L. Ionesi, *Geologia României*, București, 1974, p. 268-300.

³ C. N. Albu, C. Gheorghiu, I. Popescu, *Depozitele sedimentare de la Rădăuți-Prut*, în *Comunicări de Geologie-Geografie, 1957-1959*, București, 1960, p. 1-23.

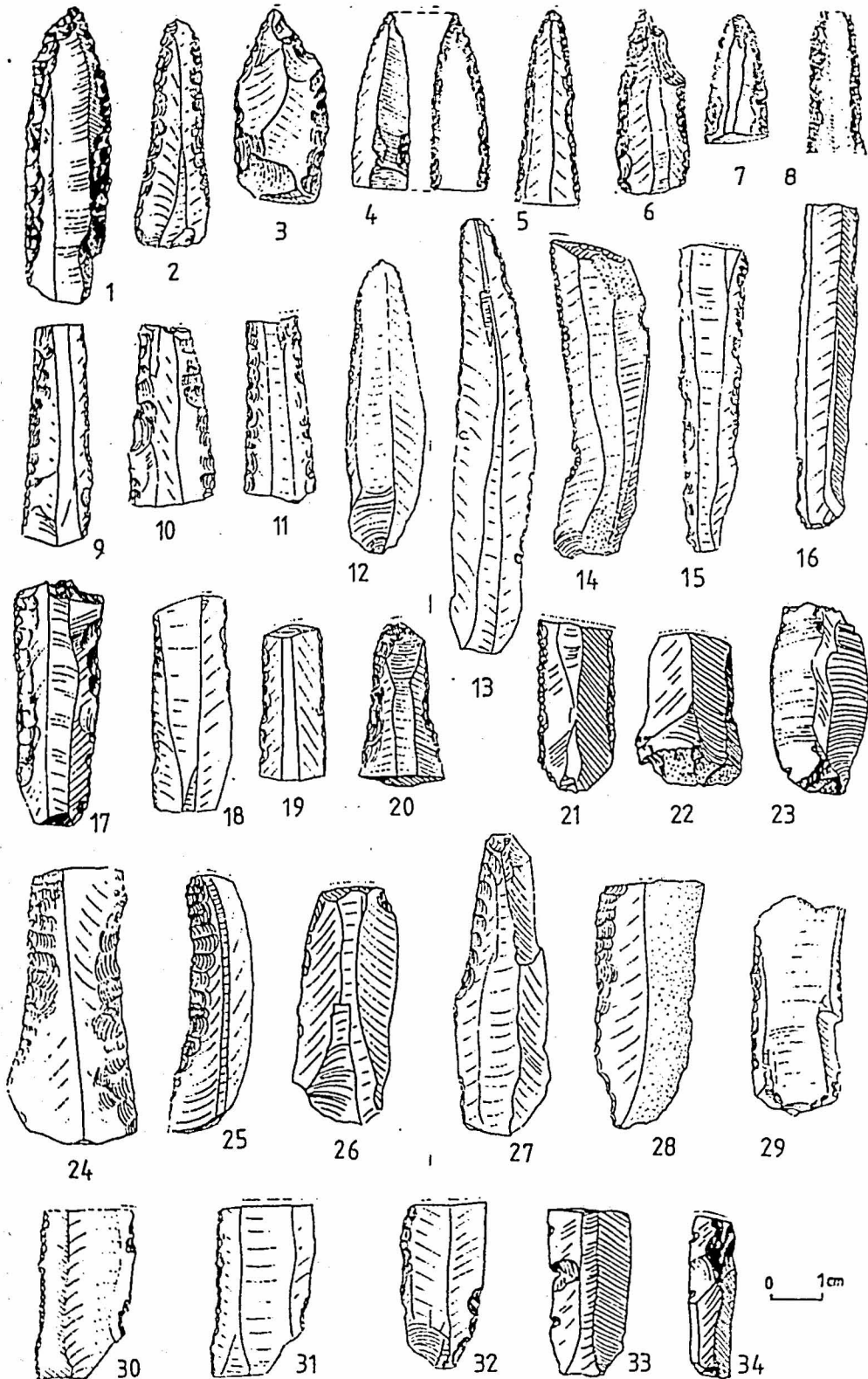

Fig. 3. Scânteia. Străpungător : L_1 (1); L_4 (4); strat (6); *passim* (3-8); lame cuțite (?) : *passim* (5, 7); strat (2); lame cu laturile retușate continuu (9-13, 15-19, 21, 23); lame cu laturile retușate continuu și cu urme de luciu : L_1 (27-28, 32); L_2 (29); L_4 (25); L_5 (26); L_6 (14); Gr. I (31); Gr. II (30); strat (24); *passim* (20); lame : *passim* (22, 33-34).

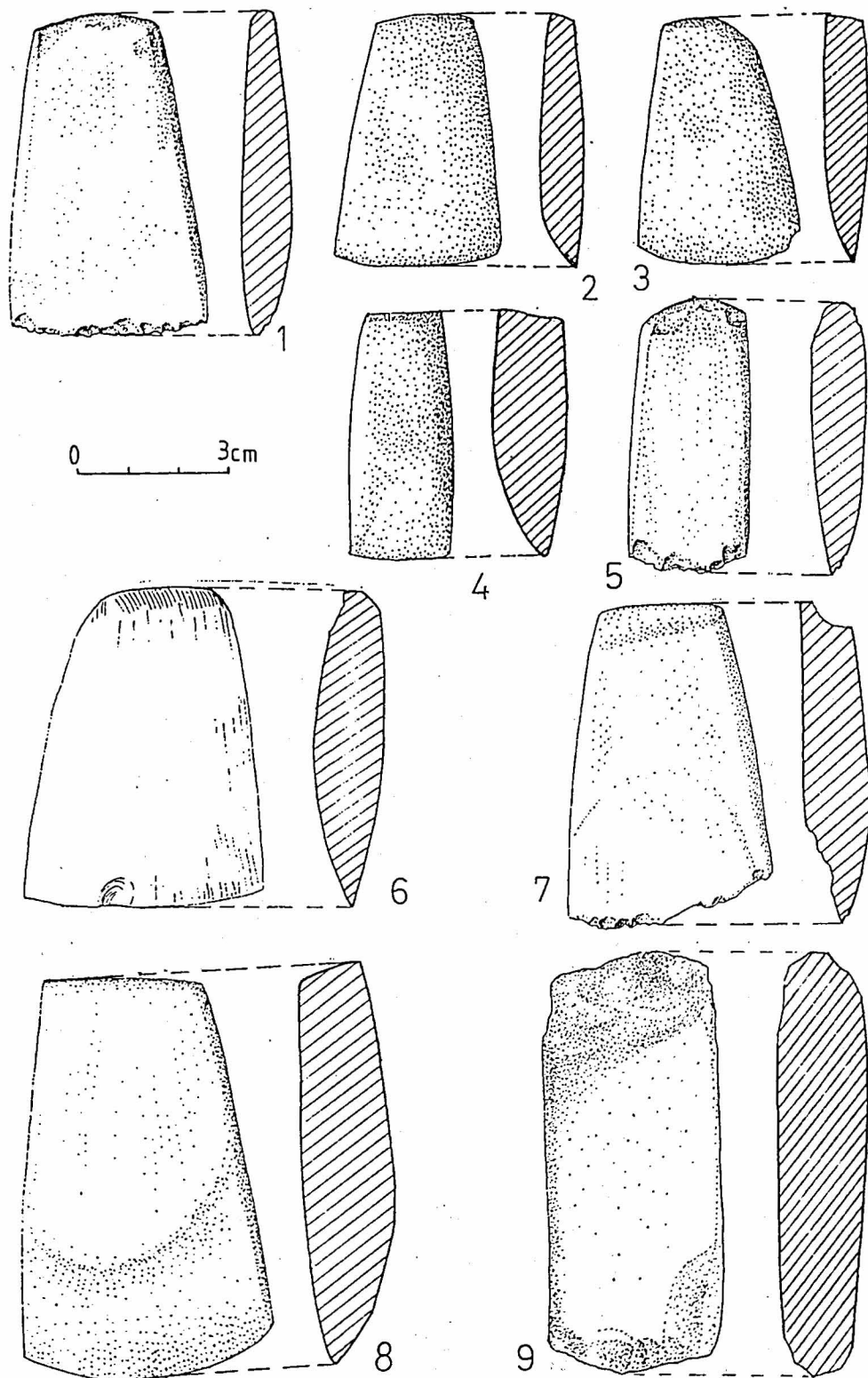

Fig. 4. Scânteia. Topor calapod : L_1 (6-8); herminete : L_1 (1); Gr. 11 (5); Gr. 42 (3); strat (2, 4);
topor plat : strat (9).

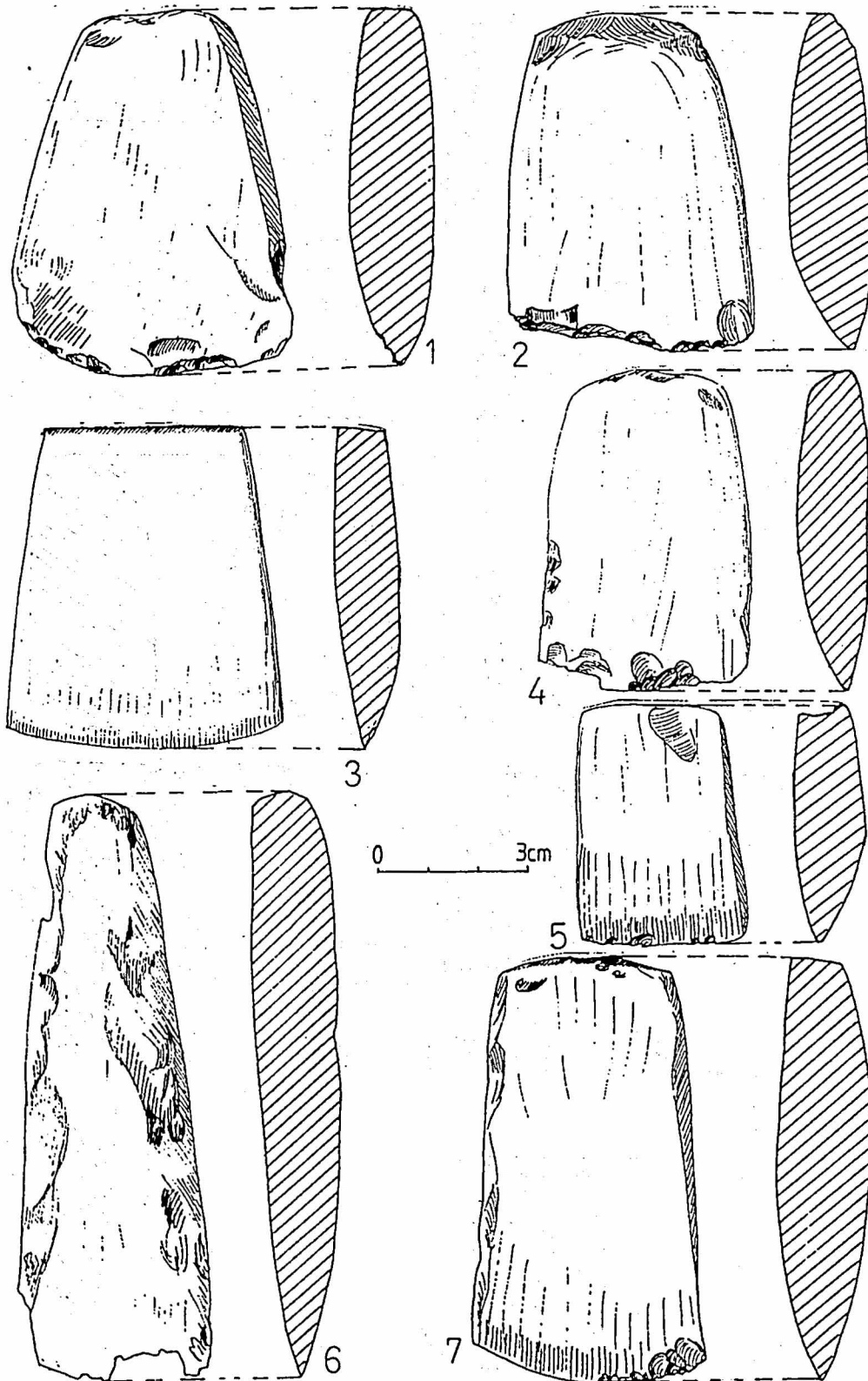

Fig. 5. Scânteia. Topor calapod : *passim* (1-4; 6-7); herminetă: *passim* (5).

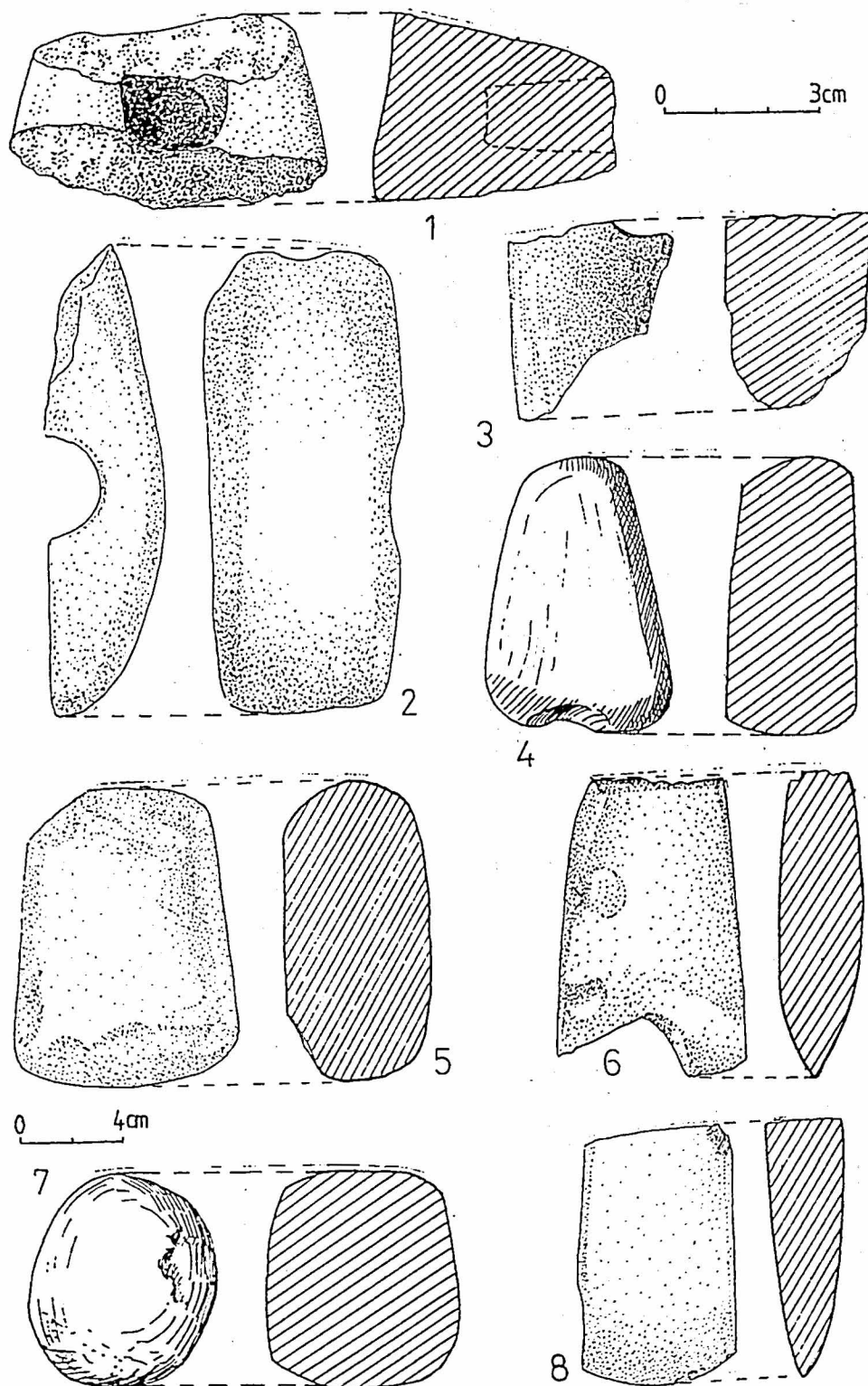

Fig. 6. Scănteia. Topor calapod: L₁ (8); L₄ (6); topor perforat : strat (2-3); topor în curs de prelucrare : *passim* (1); topor plat : *passim* (4); percutor : *passim* (5, 7).

în alte zone – decât așezarea propriu-zisă. Probabil că acest schimb era în același timp și avantajos, pentru că, din materiile prime din arealul localității Scânteia se puteau confecționa unelte din roci cu aceleași proprietăți mecanice, chiar dacă nu identice, cu cele obținute prin schimb. Rămâne de văzut dacă cercetările viitoare din așezarea de la Scânteia vor confirma sau nu această ipoteză.

Gradul de prelucrare al pieselor indică existența unor meșteri specializați, care probabil că lucrau un timp îndelungat la realizarea pieselor, în cadrul unei comunități în care meșteșugurile erau deja bine departajate și conturate.

O altă problemă la care dorim să facem unele precizări este preferința netă pentru roci de tipul marnelor, în confecționarea topoarelor plate, neperforate, și a herminetelor. Pentru unele așezări sunt menționate topoare confecționate din roci cu duritate ridicată: silicolit, gresie, andezit, anfibolit etc.⁴. În cazul nostru însă, cu mici excepții, topoarele și herminetele sunt confecționate din marne. Având în vedere gradul de șlefuire ridicat și rezistența mică la rupere a rocii respective considerăm că s-a urmărit doar obținerea unei anumite forme și a unui grad ridicat de finisare, dar nu o unealtă/armă pentru vânatoare, sau prelucrarea lemnului, ce ar fi necesitat unelte confecționate din materiale mai rezistente (gresii, silicolite, roci magmatice etc.).

De asemenea, există părerea conform căreia topoarele cucuteniene au fost confecționate inițial din silicolit, care ulterior a suferit un proces de desilicifiere⁵. Un astfel de proces desfășurat la o adâncime de câțiva metri în sol, determină apariția obligatorie a unor suprafețe rugoase, iar roca devine mai mult sau mai puțin friabilă și poroasă (în funcție de intensitatea procesului de desilicifiere). Pentru Scânteia, în mod cert, roca inițială folosită la acest tip de piese a fost marna.

Ultima categorie de piese la care ne vom referi este cea realizată din os, corn de cerb sau colți de mistreți (Tabel 3). Între aceste piese, ponderea cea mai mare o reprezintă împungătoarele (fig. 7/1-17, 20-25), cu un procentaj de 59,57 din totalul pieselor prelucrate. Din păcate, cele mai multe sunt fragmentare. La piesele păstrate observăm că unele au vârful foarte ascuțit și s-au folosit pentru realizarea lor oase de diferite dimensiuni, uneori chiar așchii (fig. 7/14, 25), ce au fost șlefuite cu grijă. Alte piese, în schimb, au vârful ușor rotunjit (fig. 7/1, 8, 22-23; fig. 8/7). Aceste două categorii de împungătoare/sule au fost identificate și în alte așezări cucuteniene⁶. Oasele folosite la realizarea împungătoarelor provin de la diferite animale: ovicaprine (fig. 7/1, 4, 9, 12), câine (fig. 7/8), corn de cerb (fig. 8/7), mistreț (fig. 7/22) sau carnivor (fig. 7/21).

Spatulele reprezintă 31,91% dintre artefactele din os și sunt în mare măsură fragmentare (fig. 8/1-6, 8-12; fig. 9/5-6). Între piesele descoperite se remarcă o spatulă realizată pe un fragment de corn de cerb, bine șlefuit, cu capetele rotunjite și care are una din laturi mai netedă decât cealaltă (fig. 8/5). Pentru realizarea pieselor de acest fel s-au folosit și oase de bovidee. Amintim astfel o spatulă masivă, realizată pe un metatars de bovideu matur (fig. 9/5). Alte câteva piese au fost realizate prin prelucrarea unor oase de ovicaprine (fig. 8/2, 4, 8), iar una chiar pe o tibie de iepure (fig. 8/10).

În ceea ce privește săpăligile (4,25%) ambele au fost realizate din corn de cerb (fig. 9/1, 4). Între cele două piese se remarcă una masivă, cu partea activă ruptă parțial din vechime (fig. 9/1). Săpăliga este realizată pe un corn masiv de cerb matur, de pe care s-au îndepărtat două ramuri laterale. Partea desprinsă de pe craniu este tăiată și bine netezită în timp ce cornul principal, pe care a fost realizată săpăliga, avea tăișul în „V”, obținut prin tăierea oblică. Spre deosebire de această piesă, cea de a doua săpăligă este realizată pe un corn mai subțire și se păstrează într-o proporție mai mică (fig. 9/4). În legătură cu prima săpăligă, mai masivă, putem aminti descoperirea unor piese similare în alte așezări cucuteniene, ca cele de la Trușești⁷, Frumușica⁸, Ghelăiești⁹ și chiar în aria Stoicani-Aldeni¹⁰. Alte două piese descoperite la Scânteia sunt doar în curs de prelucrare, astfel încât este greu să ne pronunțăm asupra funcționalității lor (fig. 9/2-3).

⁴ A. Muraru, *Considérations sur le matériel lithique utilisé par les tribus de Cucuteni*, în *La civilisation de Cucuteni en contexte européenne, Session Scientifique Iași-Piatra Neamț 1984*, ed. M. Petrescu-Dîmbovița, N. Ursulescu. D. Monah, V. Chirica, Iași, 1987, p. 193-201.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Al. Bolomey, S. Marinescu-Bîlcu, *Industria osului în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni-Ostrov*, în *SCIVA*, 39, 1988, 4, P. 337-340.

⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, A. C. Florescu, M. Florescu, *Șantierul arheologic Trușești*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 230, fig. 6/6.

⁸ C. Mătase, *Frumușica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du nord Roumanie*, București, 1946, pl. LXVI, 4555.

⁹ A. Nițu, Șt. Cucuș, D. Monah, *Ghelăiești (P. Neamț) I. Săpăturile din 1969 în așezarea cucuteniană „Nedeia”*, Ghelăiești (P. Neamț) I, în *MemAntiq*, III, 1971, fig. 11/7, 9-10.

¹⁰ I. T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1983, fig. 17/2 ac.

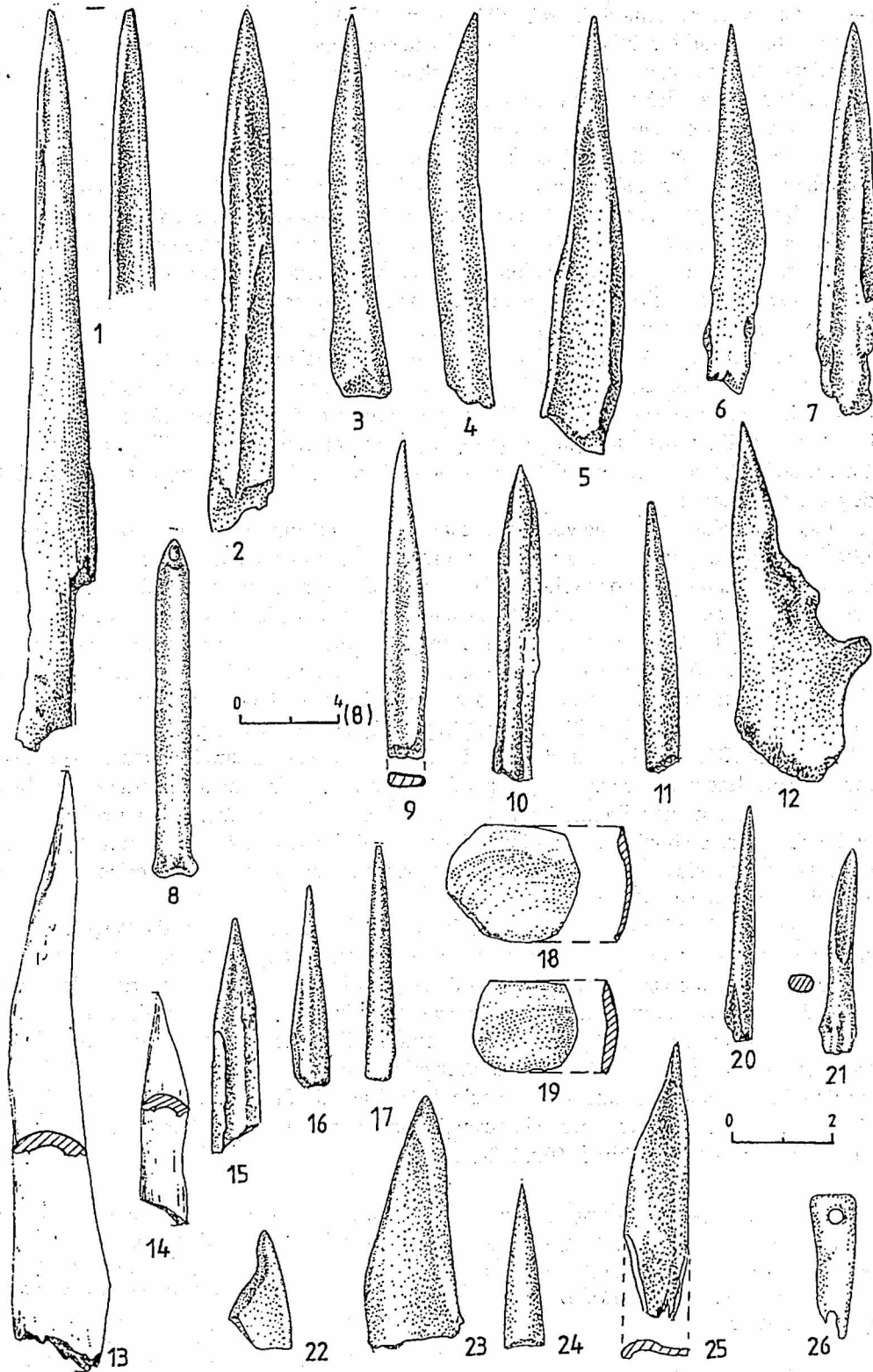

Fig. 7. Scănteia. Împungător : L_1 (3-7, 11-13; 16-17, 20); L_2 (8, 10, 23); L_3 (2, 21, 24); L_4 (25); Gr. 1 (9, 14-15); Gr. 21 (1); strat (22); scoici prelucrate : Gr. 40 (18-19); Gr. 29 (26).

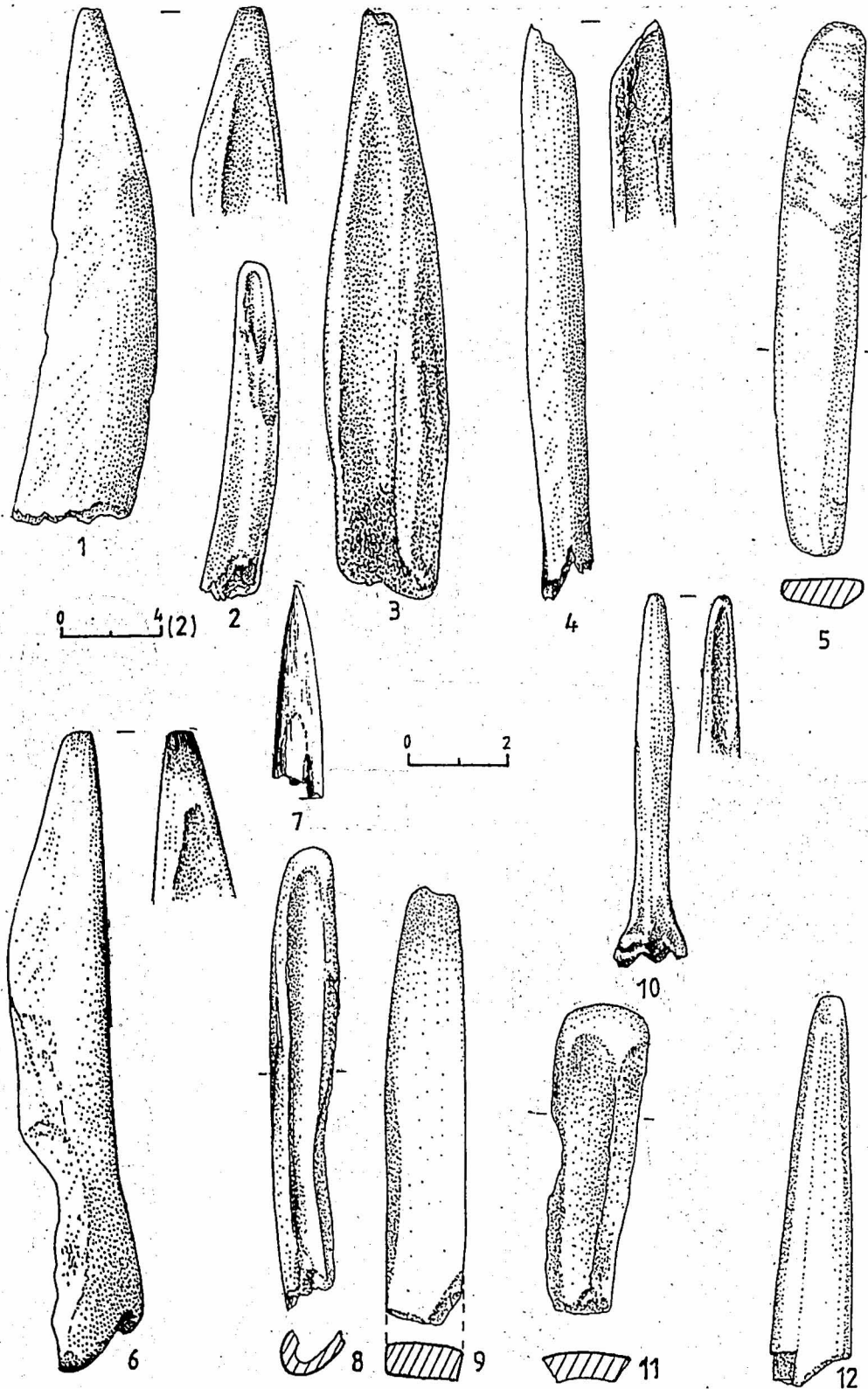

Fig. 8. Scânteia. Spatulă : L₁ (3, 8-9; 12); L₂ (2, 5); L₄ (1); Gr. 21 (4, 6, 10); Cpl. 8 (11); împungător : L₁ (7).

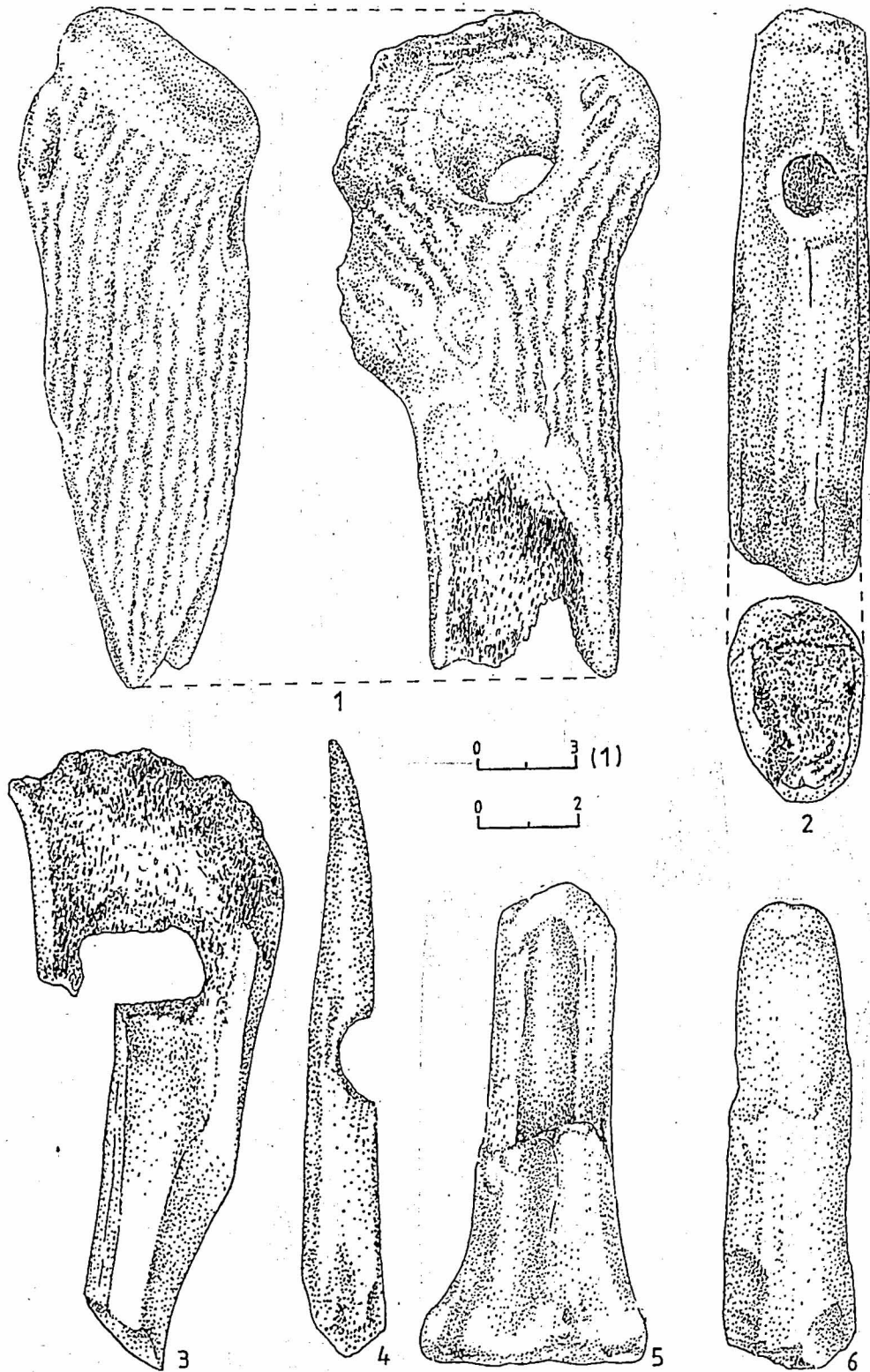

Fig. 9. Scânteia. Săpăligă : strat (1); Gr. 17 (4); uncală în curs de prelucrare : L₄ (2-3); spatulă : L₁ (5); L₅ (6).

Pe scurt ne vom referi și la câteva piese de podoabă ce provin din gropi și sunt confecționate din gasteropode. Astfel, din groapa 29 provine o plăcuță/pandantiv fragmentară (fig. 7/26), alungită, cu două perforații circulare. Din groapa 40 provin alte două fragmente de scoici, ce au fost tăiate intenționat în formă aproape pătrată și au marginile ușor rotunjite (fig. 7/18-19). S-ar putea ca din ele să se fi intenționat realizarea unor plăcuțe decorative, ce puteau fi aplicate pe îmbrăcăminte, ca în cultura Gumelnița¹¹.

În rândurile ce urmează ne vom referi la analiza paleofaunei din așezarea de la Scânteia. Materialul paleofaunistic descoperit se cifrează la circa 3114 piese osoase. Dintre acestea doar 1827 au putut fi determinate până la gen și specie, iar la restul de 1287, fiind așchii sau fragmente mici, ne semnificative, nu s-a putut preciza decât apartenența la mamifere. Caracterul foarte fragmentar al materialului atestă că suntem în prezența „resturilor menajere” ale locuitorilor din cultura Cucuteni de la Scânteia. Menționăm că exceptând un singur fragment osos care a aparținut la o pasăre, toate celelalte piese aparțin mamiferelor. Trebuie, de asemenea, să subliniem că materialul din locuințe este în general mai bogat decât cel din gropi. Talia bovinelor domestice am apreciat-o numai prin robustețea oaselor, întrucât nu am dispus de nici un os lung întreg.

În tabelul 4 prezentăm repartiția materialului pe specii și grupe de mamifere. Din analiza cifrelor înscrise în acest tabel rezultă predominarea mamiferelor domestice (91,40%) asupra celor sălbatice (8,59%). Aceasta atestă importanța deosebită luată de creșterea animalelor pentru economia triburilor cucuteniene, care au trăit la Scânteia, vânătoarea ca sursă de hrană jucând un rol secundar. De altfel, așa cum rezultă din literatura de specialitate, în așezări datate în culturi mai vechi¹², sau mai mult ori mai puțin contemporane¹³, numărul resturilor aparținând animalelor domestice depășește cu mult pe cel al animalelor sălbatice.

Animalele domestice. Lista animalelor domestice cuprinde: bovine (*Bos taurus*), ovicaprine, grupare care include ovinele (*Ovis aries*) și caprinele (*Capra hircus*), ale căror piese scheletice sunt foarte dificil de diferențiat, mai ales în stare fragmentară, porcine (*Sus scrofa domesticus*), precum și câinele (*Canis familiaris*). Prezența calului (*Equus caballus*) printr-o singură piesă osoasă, ne sugerează că acesta poate fi inclus între animalele sălbatice, care făceau obiectul vânătorii, neexistând de altfel nici un indiciu asupra stării sale domestice.

Bovinele ocupă primul loc ca frecvență între animalele domestice (40,28%), situație care de altfel se întâlnește în majoritatea stațiunilor neolitice studiate¹⁴. Comparativ cu alte așezări cucuteniene¹⁵, ponderea bovinelor din așezarea de la Scânteia ocupă o poziție mijlocie (mai mică decât la Târpești și Valea Lupului, dar mai mare decât la Traian-Dealul Fântânilor și Trușești). După structura pieselor osoase putem sublinia că ele au aparținut, în majoritate (circa 80%) la indivizi maturi, care însă (după robustețea oaselor) par a fi de talii diferite. Această situație din urmă s-ar datora, cu multă probabilitate, diferențelor sexuale, dar și vârstelor diferite atinse de indivizi, sau poate prezenței a două tipuri, unul mai robust și mai mare, și altul mai gracil. O situație similară a fost de altfel sesizată și în cadrul analizei pentru așezarea cucuteniană de la Hăbășești¹⁶.

Locul al doilea ca frecvență este ocupat de porcine, cărora le revine un procent de 33,77%, doar cu puțin mai scăzut decât al bovinelor (circa 6%), dar dublu față de cel al ovicaprinelor (16,74%), care ocupă locul al treilea ca frecvență. De altfel, și în stațiunea cucuteniană de la Târpești¹⁷, ca și în alte stațiuni sau așezări aparținând aceleiași culturi¹⁸, porcinele sunt, în general, mai numeroase decât ovicaprinele, spre deosebire de așezările neolitice mai vechi (cultura Criș, Boian, Gumelnița)¹⁹, unde din contră ovicaprinele sunt mai bine reprezentate față de porcine. Această situație atestă faptul că locuitorii din așezarea cucuteniană de la Scânteia erau mai sedentari.

¹¹ H. Todorova, *Ovčarovo*, Sofia, 1976, p. 125, fig. 3. V. Nikolov, *Karanovo VI – Periode in Bulgarien. Belege zu Religion Gesellschaft und Wirtschaft*, p. 223, fig. 155, în *Macht, Herrschaft und Gold*, Saarbrücken, 1988; D. Șerbănescu, *Depozitul de mărgelă descoperit în tell-ul de la Vlădiceasa*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3/4, Călărași, 1987, p. 35-38.

¹² O. Necrasov, M. Bulai Știrbu, *L'élevage, la chasse et la pêche durant le néolithique roumain*, în *VIIe Congr. Intern. Sci. Anthropol. et Ethnol.*, V, Moscova, 1970, p. 552-555, tabel 2-4; Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești. Monografie arheologică*, București, 1954, p. 605.

¹³ *Ibidem*, p. 556, tabel 5.

¹⁴ *Ibidem*, p. 552-556, tabelele 2-5.

¹⁵ O. Necrasov și M. Știrbu, *The Chalcolithic Paleofauna from the Settlements of Târpești (Precucuteni and Cucuteni A1-A2 cultures)*, în S. Marinescu-Bîlcu, *Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, 107, Oxford, 1981, p. 183, tabel 2.

¹⁶ Vl. Dumitrescu și colab., *op. cit.*

¹⁷ O. Necrasov și M. Știrbu, *The Chalcolithic ...*, p. 183.

¹⁸ O. Necrasov, M. Bulai Știrbu, *op. cit.*

¹⁹ *Ibidem*.

Tabel 3

UNELTE DIN OS, CORN DE CERB ȘI DEFENSE DE MISTREȚ

Nr. crt.	Tipul de uncealtă	Materie primă	Locul de descoperire											Nr. piese	În- tregi
			L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	Gr. 1	Gr. 11	Gr. 21	Strat	Gr. 17		
1	Împungătoare	os (5 – oase de ovicaprine; 1 – radius de câine; 1 – metapodal de carnivor mic); colț de mistreț (1)	13	3	–	3	–	1	3	–	1	4	–	28	6
2	Spatule	os (5 – ovicaprine; 4 – bovide; 1 – iepure); corn de cerb (1); colț de mistreț (1)	4	4	–	–	1	–	1	1	3	1	–	15	6
3	Săpăliți	corn de cerb	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	2	–
4	Fragmente cu urme de prelucrare prin tăiere și perforare		–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–	2	–
													Total =	47	12

Tabel 4

REPARTIȚIA PE SPECII A MATERIALULUI OSOS DE LA SCÂNTEIA

Specia sau grupa	Fragmente		Indivizi	
	nr.	%	nr. aprox.	%
Bos taurus	736	40,28	75	41,20
Ovicaprinae (ovis + capra)	306	16,74	35	19,23
Sus scrofa domesticus	617	33,77	50	27,47
Canis familiaris	11	0,60	3	1,64
Total mamifere domestice	1670	91,40	163	89,56
Lepus europaeus	3	0,16	1	0,55
Martes martes	1	0,05	1	0,55
Meles meles	1	0,05	1	0,55
Canis lupus	12	0,65	1	0,55
Sus scrofa ferus	62	3,39	5	2,74
Cervus elaphus	65	3,55	6	3,29
Capreolus capreolus	8	0,43	2	1,09
Bos primigenius	4	0,21	1	0,55
Equus caballus	1	0,05	1	0,55
Total mamifere sălbatice	157	8,59	19	10,43
Total mamifere	1827		182	

În sfârșit locul al patrulea este ocupat de câinele domestic cu numai 11 fragmente, reprezentând 0,60% din întregul material paleofaunistic. Dacă ne referim la literatura de specialitate constatăm, că în toate așezările neolitice²⁰ câinele este slab reprezentat sau chiar deloc, deși acest animal este primul care a fost domesticit de om (după unii la sfârșitul paleoliticului, după alții în mezolitic²¹). Slaba lui reprezentare se datorează probabil

²⁰ Ibidem.²¹ O. Necrasov și M. Știrbu, *Studiul materialului paleofaunistic din așezarea precucuteniană de la Tîrpești în comparație*cu materialele descoperite în alte așezări neolitice, în *St. Cerc. antropol.*, 16, 1979, p. 7.

faptului că era folosit în principal ca animal de pază și vânătoare și doar cu totul excepțional pentru consumul alimentară.

Animalele sălbatice. Ponderea mică a animalelor sălbatice (8,59%), la fel ca în majoritatea așezărilor neolitice (așa cum reiese din literatura de specialitate), ne indică, așa cum am mai subliniat trecerea vânătorii în rândul ocupațiilor secundare, în comparație cu creșterea animalelor și cultivarea plantelor. Ca în toate așezările neolitice și eneolitice principalul obiect al vânătorii era cerbul (*Cervus elaphus*), ale cărui resturi reprezintă însă aici un procent de 3,55% din totalul materialului paleofaunistic. Cerbul era vânat nu numai pentru carne, piele și blană, dar și pentru coarne, care au servit la confecționarea unor unelte, în primul rând a săpăligilor.

Resturile aparținând mistrețului (*Sus scrofa ferus*), animal vânat în special pentru carnea lui, dar și pentru colți care serveau probabil ca unelte de lucru, sunt în proporție de 3,39%, deci practic egale cu cele ale cerbului.

Considerând procentele foarte mici care revin celorlalte mamifere sălbatice, așa cum rezultă din cifrele înscrise în tabel, putem conchide că ele constituiau doar un vânat ocazional. Animalele sălbatice identificate în materialul paleofaunistic din așezarea de la Scânteia nu epuizează lista mamiferelor din fauna naturală a zonei. Resturile lor corespund doar cu hazardul reușitei vânătorii, afară de cele ale cerbului și mistrețului, care par a fi obiectul unei vânători mai sistematice. Pentru noi prezența unor animale sălbatice constituie un bun indicator asupra unor aspecte ale peisajului geografic al regiunii. Astfel, prezența cerbului ne arată existența unor importante masive păduroase, viața acestui animal fiind strâns legată de păduri și nu numai de regiuni montane. Prezența mistrețului atestă existența stejarului și a fagului, ghinda și jirul constituind o hrană importantă pentru acest animal.

Analiza prezentată impune și precizarea câtorva concluzii. Astfel, predominarea resturilor domestice (bovine, porcine, ovicaprine) atestă că, alături de cultivarea primitivă a plantelor, creșterea animalelor constituie o îndeletnicire de bază pentru locuitorii din această așezare. Ei se ocupau în primul rând de creșterea vitelor mari (bovine). Numărul relativ mare de resturi osoase aparținând porcinelor, sugerează că locuitorii triburilor de la Scânteia erau destul de sedentari. Pe de altă parte, remarcăm că resturile osoase de la acest grup de animale (porcine) provin în marea lor majoritate de la indivizi tineri și chiar foarte tineri, în timp ce fragmentele osoase ce aparțin bovinelor și ovicaprinelor provin în cea mai mare parte de la indivizi maturi. Această situație poate fi legată de faptul, că în timp ce porcii furnizau numai carnea și grăsimea, bovinele și ovicaprinele erau folosite și ca furnizoare de lână, piele sau lapte, iar bovinele puteau fi folosite și la diferite munci, ceea ce determină și o existență mai lungă a acestor specii.

Vânătoarea ocupa un loc secundar, fiind preferați cerbul și mistrețul, de la care se puteau folosi pe lângă carne și piele, și coarnele sau colții, la confecționarea unor unelte sau chiar obiecte de podoabă.

BETRACHTUNGEN ÜBER ARTEFAKTE AUS STEIN, KNOCHEN UND HIRSCHGEWEIH AUS DER CUCUTENI-SIEDLUNG SCÂNTEIA (GRABUNGEN 1985-1990)

ZUSAMMENFASSUNG

In der Arbeit wurden die Artefakte aus Stein, Knochen und Hirschgeweih, die in Scânteia zwischen 1985 und 1990 ergraben wurden, dargestellt. Die in Stein geschlagenen Werkzeuge sind am häufigsten und von größter typologischer Mannigfaltigkeit (Tabelle 1, Abb. 1-3). Das Prozentstudium über die Typen der identifizierten Werkzeuge zeigt, daß die Bevölkerung aus Scânteia vorwiegend Kratzer (22,49%) und Klingen (32,52%) retuschiert, 14,53% unretuschiert) verwendete. Andere Kategorien, wie Stichel (0,34%), Schaber (1,73%), Spitzen (3,11%), Werkzeuge mit doppelter Funktion (0,69%), Pfeilspitzen (2,76%) oder die Kernsteine (auch als Schlagstein 1,03% verwendet), sind in einer kleinen Anzahl vorhanden. Von den untersuchten Stücken ist nur eines aus schwarzem Audia-Schiefer, während der Rest aus Silix vom Prut ist. Die geschliffenen Steingeräte sind durch Leistenbeile (51,08%), flache Beil (2,17%), durchbohrte Beil (3,26%) und durch Meißel (3,26%) vertreten (Tab. 2). Entdeckt wurden auch Zerreibwölfe mit Schlagbolzen sowie ganze oder fragmentierte Mühlen.

Der Rohstoff zur Herstellung der Stücke aus geschliffenem und geschlagenem Stein ist verschieden und zeigt die lokalen Quellen (Sandstein) sowie die weiter entfernten Quellen an. Einige entstammen der Zone des Siret-Tales (Quarz, Quarzit, Lamprophyr, Kalk, Jaspis und Silikolit), andere stammen aus der Zone des äußeren Karpatenflysches (bituminöse Mergel, glaukonischer Sandstein und schwarzer Audia-Schiefer) oder vom mittleren Prut, zwischen Liveni-Rădăuți-Prut (Silix). Die weiter entfernten Rohstoffquellen führen uns zu der Hypothese, daß die Gemeinde aus Scânteia die Werkzeuge durch einen organisierten Austausch mit anderen Gemeinden, in diesem Handwerk spezialisiert, erhielt.

Unter den Artefakten aus Knochen, Hirschgeweih oder aus Wildschweinhauern (Tabelle 3, Abb. 7-9), sind die Ahlen am häufigsten (59,57%), gefolgt von Spateln (31,91%) und Hacken (4,25%). Aus zwei Gräbern stammen auch einige Fragmente von geschnittenen und durchlochten Gastropoden, wahrscheinlich als Schmuck benützt. Die Analyse des osteologischen Materials brachte einen einzigen Vogelknochen hervor, der Rest der Stücke ist aus Knochen von Säugetieren (Tabelle 4). Darunter sind meist die Haustiere (91,4%) vertreten, gegenüber den selteneren Wildtieren (8,59%).

In Rahmen der Frequenz der Tierarten sind die vom Hornvieh stammenden am häufigsten (80%) gegenüber den Schweinen (33,77%), den Schafen oder Ziegen (16,74%) und den Hunden (0,60%). Die paläofaunistische Analyse zeigt die Existenz von zwei Hornviehtypen, davon eine groß und stark, die andere zarter. Es konnte festgestellt werden, daß beim Hornvieh und bei den Schafen/Ziegen vorwiegend die alten Tiere geschlachtet wurden, während bei den Schweinen die jungen und ganz jungen Tiere bevorzugt wurden. Von den Wildtieren sind am besten vertreten der Hirsch (3,55%) und das Wildschwein (3,39%); andere Arten kommen nur sporadisch vor. Ihre Anwesenheit spricht für eine Waldlandschaft, in der Eiche und Buche wahrscheinlich eine besondere Rolle gespielt haben. Die kleine Menge von Wildtierknochen zeigt, daß auch im Rahmen der Gemeinde von Scânteia die Viehzucht die Haupttätigkeit war, im Verhältnis zur Jagd, welche im Rahmen der lokalen Ökonomie eine Nebenrolle spielte.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. Scânteia. Kratzer auf Klinge : L₁(1-2, 4, 7-8, 11, 14-15, 24, 29); L₂(6, 27); L₃(22); L₄(17); L₅(3, 25); L₆(19, 26); Schicht (12-13); *passim* (5, 9-10, 16, 18, 20); Kratzer auf langer Klinge : L₁(23); Kratzer auf Span : *passim* (28); Doppelkratzer : *passim* (21); Kratzer/Spitze : L₁(30). L = Haus.

Abb. 2. Scânteia. Pfeilspitzen : L₁(2, 5); L₆(4, 8); Schicht (1, 3); Komplex 9 (7); *passim* (6); Schaber : L₂(21); L₆(9, 18); runde Kratzer : L₁(10); *passim* (11); Kratzer „en evantail“ (Fächerkratzer) : L₁(13, 14); *passim* (15); Kratzer auf Span : *passim* (12); Kratzer auf Klinge : L₅(17); *passim* (12, 16, 19); Stichel: *passim* (20); Schlagkerne : *passim* (22-23).

Abb. 3. Scânteia. Spitzen : L₁(1); L₄(4); Schicht : (6); *passim* (3-8); Messerklingen (?) : *passim* (5, 7); Schicht (2); Klängen mit kontinuierlich retuschierten Seiten und Sichelglanz : L₁(27-28, 32); L₂(29); L₄(25); L₅(26); L₆(14); Grube 1 (31); Grube 11 (30); Schicht (24); *passim* (20); Klängen : *passim* (22, 33-34).

Abb. 4. Scânteia. Leistenbeile : L₁(6-8); Meißel : L₁(1); Grube 11 (5); Grube 42 (3); Schicht (2, 4); flaches Beil : Schicht (9).

Abb. 5. Scânteia. Leistenbeile : *passim* (1-4; 6-7); Meißel : *passim* (5).

Abb. 6. Scânteia. Leistenbeile : L₁(8); L₄(6); durchbohrte Axt : Schicht (2-3); Axt im Bearbeitungsvorgang : *passim* (1); flaches Beil : *passim* (4); Schlagbolzen : *passim* (5, 7).

Abb. 7. Scânteia. Ahlen : L₁(3-7, 11-13; 16-17, 20); L₂(8, 10, 23); L₄(2, 21, 24); L₆(25); Grube 1 (9, 14-15); Grube 21(1); Schicht (22); bearbeitete Muscheln : Grube 40 (18-19); Grube 29 (26).

Abb. 8. Scânteia. Spatel : L₁(3, 8-9; 12); L₂(2, 5); L₄(1); Grube 21 (4, 6, 10); Komplex 8 (11); Ahle : L₁(7).

Abb. 9. Scânteia. Geweihaxt : Schicht (1); Grube 17 (4); Werkzeuge im Arbeitsprozess : L₄(2-3); Spatel : L₁(5); L₂(6).